

NEGYEDIK RÉSZ.

Isten országának megvalósulásáról: a keresztény egyházzal.

ELSŐ FEJEZET.

A SZENTLÉLEKRŐL, MINT A KERESZTÉNY EGYHÁZAT ALKOTÓ ÉS FENNTARTÓ ERŐRŐL.

64. §. A szentlélek meghatározása.

A szent lélek az az isteni erő, mely kezdettől fogva lelkesítette a kegyes és igaz lelkeket, hogy megvalósítani igyekezzenek a magokon az Isten képét. Ez az isteni erő működött a prófétákban, midőn Izrael népét oktatták és tanították. Ez az isteni erő volt sajátja Jézusnak, akinek minden cselekedetéből a szent lélek sugárzott ki, amiért származását is a szent léleknek tulajdonították. Amint János evangélista mondja: „Akit Isten küldött, az Isten beszédét szólja, mivelhogy az Isten nem mértek szerint adja a lelket.“ Ján. 3, 34. Ez az isteni erő az, mely az Isten országának, vagyis a keresztény egyháznak tagjait a szeretet által összekapcsolja, bennök a kegyes és istenes élet iránt a vágyat felébreszti, őket Krisztussal egyesíti, hogy bételjék az irás szava: „Élek többé nem én, hanem él énbennem a Krisztus.“ Gal. 2, 20. Innen a szentlelket nevezik még az igazság, a szeretet, a szabadság lelkének is, mely az értelmet felvilágo-

sítja, a szívet megtisztítja és nemes tettekre buzdítja; ellentáll a bűn minden incselkedéseinek s megszabadítja e szerint az embert a gonoszság békóitól, bizonyoságot tesz arról, hogy mindnyájan Isten fiai vagyunk; méltók arra az országra, melyet Jézus alapított e földön.

Ezekből világos, hogy a szent lélek nem lehet valamely személy, vagy Isten, amint ezt később, a konstantinápolyi 381-ik zsinat után az egyház tanította. Ekkor t. i. a szentháromság tanának kiegészítéseül a szent lelket is Istennek nyilatkoztatták, úgy azonban, hogy bár a szent lélek egy külön isteni személy, mindazáltal elválhatatlan az Isten lényétől, tehát azzal egy.

Hogy a szent lélek nem egyéb, mint az igazság, a szeretet, a józan elme, a szabadság s általában mindazon erények lelke és elve, amelyek Jézust az Isten fiává magasztalták s minket is az ő követőivé tehetnek, ezt a szent irás világosan tanítja. „Mikor eljő annak az igazságnak lelke, elvezérel majd titeket minden igazságra.“ Ezt mondja maga Jézus. Ján. 16, 13. „Az Istennek szerelme kitöltetett a mi szívéinkbe a szent lélek által.“ Róm. 5, 5. „A szent lélek téssen bizonyoságot a mi lelkünkkel együtt, hogy mi Isten gyermekei vagyunk.“ Róm. 8, 16.

65. §. A szentlélek kitöltetése a tanítványokra.

A Jézus halálával magokra maradt tanítványok lelkén erőt vett az a levertség, melyet ma is tapasztalhatunk minden háznál, hol a családfő elesett. Az a meggyőződés, hogy Jézus tulajdonképpen meg se halt, hiszen szelleme köztük van, s már nekik is többször megjelent: még mind nem volt elég erős arra, hogy a tanítványokat kivegye tétlenségökből. Időre volt szükségük, hogy a csapás alatt megtört lelkük újra felegyenesedjék s a nagy mester megdicsőülésével ők is új erőt nyerjenek az ő nyomdokaiba lépni. És ez az idő a pünkösdi napján végre be is következett. A Jeruzsálemben egybegyűlt tanítványok az irások szerint ekkor mindnyájan

megtelének szent lélekkel, azaz: mindnyájokat szent lelkesedés szállotta meg s elhatározták, hogy Jézus ügyét a magokévá teszik. Az első, ki szót adott e nemes felbuzdulásnak, Péter volt s beszédére csakhamar 3000-en keresztelkedtek meg, mi által tényleg létezni kezdett a Jézus által hirdetett Isten országa.

A szent léleknek a tanítványokra történt kitöltése az apostolok cselekedeteiről írt bibliai könyvben költői lelkesültséggel van előadva. Csel. 2. rész. De a költői képek alatt is feltalálható az eszme, az igazság, mely abból áll, hogy ahol a lelkeket *egy akarat* (1-ső vers) füzi össze, ott az elhatározás *nagy hirtelenséggel* (2-dik vers) megszületik, mely nemcsak magokat az illetőket avatja fel *lángnyelvű* (3-dik vers) apostolokká, hanem *álmélkodásra bir* (7-dik vers) másokat is, akik között, ha akadnak is, akik a pusztá álmélkodásnál maradnak s ezt mondják: „*Vajjon mi akar ez lenni?*“ (12-dik vers), mások pedig talán guny tárgyául teszik a legnemesebb törekvést is, így szólván: „*Ezek részegek*“ (13-dik vers) mindazáltal vannak, akiket az igazság magával ragad, meghódít s mint a Péter beszédét, *örömet beveszik* (41-dik vers) az intést, a tanítást s örömet szolgálatjába állanak minden jó ügynek, mely által Isten országának terjedését eszközölhetik és előmozdíthatják.

66. §. A szentlélek munkásságának feltételei.

Mint a jó magnak termőföldre van szüksége, hogy gyümölcsöt hozzon, úgy a szent lélek is csak arra alkalmas kebelben nyilatkozik, más szóval, a szent lélek munkásságának is meg vannak a maga feltételei, amelyek a következők:

1-ször a *jóavaló készség*, mely rendeltetésünk s ennek betöltésére nyert lelkitehetségeink ismeretén alapszik s feltételezi a bűnbánatot, amint az apostol is írja: „Az Isten szerint való szomorúság üdvösségre való megbánhatatlan megtérést szerez.“ 2. Kor. 7, 10.

2-ször *Jézushoz való ragaszkodás*, vagyis elismerése

annak, hogy ő a mi legmagasabb erkölcsi példánké-
pünk, kit önmagunk megtagadásával is követnünk kell,
mert írva van: „Nem adatott emberek között ég alatt
más név, mely által kellene nekünk megtartatnunk.“
Csel. 4, 12.

3-szor az *Istenben való bizalom*, mely az élet meg-
próbáltatásai között is reményre és kitartásra serkent.
„Akik az Urban biznak, erejük megújul, szárnyra kel-
nek, mint a saskeselyük, futnak és nem lankadnak
meg, járnak és nem fáradnak el.“ Esa 40, 31.

Jóavaló készség nélkül az ember olyan, mint a kialudt
tűz, melyet a legerősebb légvonat sem lobbanthat lángra.
Ellenben, amely kebelben a jóavaló készség megvan, ott
megvan az a szikra, melyet az isteni erő megeleveníthet. Ide
céloz Jézus is eme szavaival: „Akinak van, adatik és megsza-
poríttatik; akinek pedig nincsen, attól az is elvétetik, ami je-
van.“ Máté 25, 29.

A *Jézusban való hit* nélkül az ember hasonló az eltévedt
utashoz, ki nem tudja, mely irányban haladjon, hogy célt
érjen. Ellenben, ahol a Jézusban való hit világítja meg a ke-
let, ott a törekvés biztos, az ember nem ingadozik s az isteni
erő lépésről-lépésre nő és gyarapszik. A tanítványok is csak
akkor vettek szent lelket, mikor már hinni kezdetek Jézus-
ban; ekkor „telének bé örömmel és szent lélekkel.“ Csel.
13, 52.

Istenben való bizalom nélkül az ember hasonló az árbóc
nélküli hajóhoz, nincs mihez a veszély pillanatában megfogant-
ódzék. Amíg az ember hitéről, reményéről le nem mond, ad-
dig az isteni erő sem hagyja el. „A reménység meg nem szé-
gyenít, mert az Istennek szerelme kitöltetett a mi szivünkbe a
szent lélek által, ki adatott nekünk.“ Róm. 5, 5.

Mindezekből tehát világos, hogy a szent lélek nem vala-
mely kívülről ható erő, mely mint a szél, megmozgatja a
fákat, felgerjeszti, indulatba hozza az embert, hanem az em-
berben kifejlő s az embert magával ragadó erő; a meggyőződés,
a buzgóság és nemes lelkesedés isteni ereje. Boldogok, kik ez
isteni erőnek engednek, mert annak az emberek ellent is
állhatnak. Ezek azok, akikről írva van: „Tudom a te dolgai-
dat, hogy te sem hideg nem vagy, sem hév; vajha hideg vol-
nál vagy hév! Így mivel lágymeleg vagy, kivetlek téged az
én számból.“ Jel. 3, 15, 16.

67. §. A szentlélek munkásságának eredményei.

A szent lélek munkásságának eredményei mindazok a nemes érzelmek, tisztult gondolatok és jó cselekedetek, amelyek az embert a szó szentebb értelmében emberré teszik. Ezt fejezi ki az apostol is, midőn így ír: „A léleknek gyümölcse: szeretet, öröm, békesség, béketűrés, jószág, hűség, szelidség, mértékletesség.“ Gal. 5, 22. A szent lélek teszi alkalmassá az embert, hogy nagy és nemes dolgokat végrehajtsa s levetkezve az ő embert, a köznapiságot, öltözze fel az új embert, aki lelkesülni tud mindenért, ami szép s nemes, hogy mint Jézus, betöltse az írás szavait: „Élek többé nem én, hanem él bennem a Krisztus. Gal. 2, 20. A szent lélek az az egyesítő kapcsolat, amely a kebleket egymással összeköti s ezáltal megalapítja és fenntartja e földön az Isten országát, a keresztény anyaszentegyházát.

A szent léleknek ezt az egyesítő erejét festi Jézus a szőlőtő és szőlőveszőkről szóló gyönyörű példázatában, amelyben ő magát a szőlőtőhöz, követőit pedig a szőlőveszőkhöz hasonlítja. Ján. 15, 1—7.

A szent lélek munkásságának eredményét a szent írás egyszóval: *megigazulásnak* vagy *ujjászületésnek* nevezi; amely nélkül senki sem láthatja meg az Istennek országát. Ján. 3, 3.

MÁSODIK FEJEZET.

A KERESZTÉNY EGYHÁZRÓL S AZ ABBAN GYAKOROLNI SZOKOTT SZERTARTÁSOKRÓL.

68. §. A keresztény egyház meghatározása.

A keresztény egyház a Jézusban hívők egyesülete. Lehetne ezt a szentek egyességének is nevezni, ha tagjai mindnyájan felfognák rendeltetésüket s az a lélek vezérelné mindnyájukat, amely az első hívőket vezérelte,

kikről írva van, hogy minekutánna a szentlelket vették: „Szivök és lelkök egy vala.” Csel. 4, 32. Megkülönböztetnek látható és láthatatlan egyházat. A látható egyház azoknak az egyesülete, akik meg vannak keresztelve s részt vesznek az egyházi szertartásokban; a láthatatlan egyház pedig mindazoknak lelki egyesülete, akik Jézusban hisznek, vagyis az általa hirdetett magasztos elveknek hódolnak és azok szerint élnek. Ebből következik, hogy a látható egyháznak tagjai nem mindnyájan tagjai a láthatatlan egyháznak is és megfordítva, sokan lehetnek, akik külsőleg nem tartoznak a keresztény egyházhoz, de azért annak megannyi élő tagjai. Egy dolog azonban bizonyos, t. i. hogy a keresztény egyházban Jézusé a vezérszellem, amint Kol. 1, 18-ban is írva van: „Ő a feje a testnek, az egyháznak.”

A szent irás általában több helyen eleven szinekkel festi azt a viszonyt, amelyben az egyház tagjai Jézushoz állanak. Ján. 10-ik r. 11. s köv. versei szerint Jézus a *pásztor* az egyház tagjai pedig az ő juhái. Ugyancsak Ján. 15, 1. s köv. versei szerint Jézus a *szőlőtő*, a hivek a *szőlővesszők*. Máté 9, 15. szerint Jézus a *vőlegény*, az egyház az ő menyasszonya. Péter apostol az egyházat az élő Isten templomához hasonlítja, mely az élő kövekből, azaz annak tagjaiból a Krisztusra van építve. „Ti is mint élőkövek épüljetek fel lelki házzá, szent papsággá, hogy lelki áldozatokkal áldozzatok, melyek kedvesek Istennek a Jézus Krisztus által!” 1. Pét. 2, 5.

Pál apostol is szép képet ad az egyházzal, midőn azt az emberi testhez hasonlítja. 1. Kor. 12, 4—31. s kifejti, hogy valamint a testet a láthatatlan lélek eleveníti meg, úgy eleveníti meg és vezérli Jézus az ő egyházát, mely az ő teste, a hívők pedig annak tagjai.

Mindezekből nyilván van, hogy a keresztény egyház tulajdonképpen csak egy és közönséges, tehát kátholikus, mely senkit sem zár ki kebeléből, valaki magát Krisztus követőjének vallja. Ezt az egységet nem zavarja meg az a körülmény, hogy a keresztény egyházban idő folytán több felekezet állott elő, mert mindezeket a szeretetnek egygyé kell forrasztani, amint Jézus is megmondotta: „Arról ismeri meg mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretitek.” Ján. 13, 35.

De ha az egyház csak egy, ugy annak feje is csak egy lehet s ez nem más, mint Jézus Krisztus. Ide vonatkoznak Pál apostolnak eme szavai: „És mindeneket vetett az ő lábai alá s őt tette mindeneknek felette az anyaszentegyház fejévé.“ Eféz. 1, 22. Következőleg mindazok, akik a különböző gyülekezetben a Jézus tudományát hirdetik, egyenlők, egyik a másik felett a lelki dolgokban semmi kiváltsággal nem bír. „Ki legnagyobb köztetek, olyan legyen, mint aki legkisebb“ — mondja Jézus. Luk. 22, 26.

Ami azt illeti, hogy a munkafelosztás elvénél fogva szükség volt rá régen és szükség van ma is, hogy legyenek, akiknek, ugyszólván, kötelességök az igehirdetés, s akiket ennél fogva egyházi embereknek neveznek, tudnunk kell, hogy ez a megkülönböztetés nem rendi, vagyis az egyházi és világi elem nem alkotnak Jézus egyházában külön rendet, mert amint az apostol mondja: „Ti királyi papság, szent nemzet vagytok.“ I. Pét. 2, 9. nem csak a papokra, hanem az egész népre vonatkozik.

Végül szem előtt kell tartanunk azt, hogy az egyházat tulajdonképpen mi tesszük szentté, ha abban az igazság, a szeretet, a szabadság, szóval a Krisztus lelke vezérel mindnyájunkat. Csak így és ekkor lesz az a szentek egyessége.

69. §. A keresztény egyházban gyakorolni szokott szertartások.

Akik egy társaságot alkotnak, azoknak rendesen vannak bizonyos szokásaik, melyeket közösen gyakorolnak; a keresztény egyház tagjainak is megvannak a magok közös szokásaik, egyházi szertartásaik. Ilyenek: az *imádság*, az *igehirdetés*, a *keresztség* és az *urvacsora*. A két utóbbit közönségesen szentségnek vagy sacramentumnak is nevezik.

Hogy Jézus nem volt barátja a szertartásoknak, kitetszik abból, hogy az Istent lélekben és igazságban rendelte imádni. A szertartásokra nem is az Istennek van szüksége, hanem az embereknek, hogy ezek által is fenntartsák és élesszék kegyességüket. Azonban éppen azért, mivel a szertartások csak eszközei a kegyességnek s ezen alapuló üdvnek és boldogságnak,

tévednénk, ha azt hinnők, hogy azok már pusztá gyakorlás által minket kegyesekké s Isten előtt kedvesekké tesznek. A szertartásoknak csak úgy van valami haszna és becse, ha azokhoz élő hitet és jó cselekedeteket kötünk. „Nem minden, aki ezt mondja: Uram, Uram, menyen bé a menyeknek országába, hanem aki cselekszi az én mennyei Atyám akaratát.“ Máté 7, 21.

A szertartások közül azért emeljük ki különösen az imádságot, az igehirdetést, a keresztséget és urvacsorát, mivel ezeket a keresztények kezdettől fogva csaknem kivétel nélkül mind e mai napig gyakorolták. Maga Jézus is gyakran imádkozott; munkásságának központja az Isten országának hirdetése volt, magát megkereszteltette és élete utolsó estéjén ő maga szerezte az urvacsorát. Vannak azonban még más szertartások is, melyeket az egyház a házasulandók egybeesketésénél, az ifjaknak a hitben való megerősíttetésénél, a halottak eltemetésénél stb. szokott gyakorolni, de tulajdonképpen ezeknél is az imádság és az igehirdetés a főtenyező.

Minthogy a szertartások, ha felette nagy számmal vannak, ahelyett, hogy emelnék, ellenkezőleg könnyen megakadályozhatják a valódi kegyesség felébredését: a felesleges szertartásokat mellőzni kell, hogy annál nagyobb tisztelettel viseltessünk azok iránt a szertartások iránt, amelyek kegyességünk előmozdítására befolyanak.

70. §. Az imádság.

Az imádság a léleknek Istennel való társalgása. amiből következik, hogy imádságunkat egyedül az Istenhez kell és szabad intéznünk. Célja nem az, hogy kérésünkkel az Isten akaratját megváltoztassuk, ami lehetetlen: hanem, hogy kifejezzük az Istenben való bizodalmankat és az ő akaratján való megnyugvásunkat. Imádkozni nemcsak a templomban és élőszóval, hanem magányban és gondolattal is lehet. Az imádságnak legszébb formája az uri imádság, melyből nyilván van, hogy nem annyira földi, mint lelki jókért kell könyörögnünk. Könyörögnünk kell pedig a Jézus nevében, ami azt teszi, hogy az ő szellemében intézzük kérésün-

ket az Istenhez, tehát mindig azzal a gondolattal, hogy nem a mi, hanem az Isten akaratja legyen meg.

Vannak, akik az imádságot szükségtelennek tartják azért, mert az Isten a mi kérésünk nélkül is tudja minden szükségünket és óhajtásainkat s kérésünkkel *ugy se* változtatjuk meg akaratját. Akik így gondolkoznak, azok nem fogták fel az imádság célját. A gyermek is tudja, hogy szülői őt szeretik s érte minden áldozatra készek s mégis örömmel tárja fel előttük szive vágyát, lelke gondolatait még akkor is, ha aggódik, hogy kérését szülői nem fogják teljesíteni. Így a vallásos ember is imádkozik, nem azért, hogy valami olyant mondjon az Istennek, amit az nem tud, hanem hogy jelét adja Istenben való bizodalmanak s a tőle való függés eleven érzetének. Az imádságnak ennél fogva főkélléke a bizalom, amint az apostol is mondja: „Imádkozni hittel kell, semmit sem kételkedvén, mert aki kételkedik, hasonlatos a tenger habjaihoz, melyet a szél hajt és ide s tova hány.“ Jak. 1, 6.

Az emberek, akik az Istent egy földi uralkodó képében állítják magok elé, azt hiszik, hogy az Istenhez is csak közvetítés által lehet járulni. Így jött szokásba lassanként az Istenen kívül Jézushoz, Máriához és a szentekhez is imádkozni. Hogy ez nem helyes, nyilván van az egész szent írásból, hol tiltva van az Istenen kívül másoknak imádása, de nyilván van Jézus példájából is, ki az uri imádságban, melyet tanítványainak imaformául adott, minden közvetítés nélkül, egyenesen az Istenhez folyamodott kérésével.

Az imádság közönséges helye a templom, s ezért Jézus igaz követője örömmel vesz részt a templomi imádságban is, de az Istent a templomon kívül is megtalálja a buzgó lélek, mert ő jelen van mindenütt. Nemcsak akkor imádkozunk, amikor érzelmeinknek szavakat adunk, hanem akkor is, midőn Istenre gondolva, szivünket a kegyes és istenes élet iránti vágy áthatja, akaratunkat az isteni akarat teljesítése megszenteli.

Nincs ugyan megtiltva, hogy az ember földi jókért is ne esedezzék, sőt maga Jézus is imádkozott a mindennapi kenyérért; mindazáltal főbb gondunk a lelki jók, lelki erő kérése legyen, mert lelki erővel a földi szenvedéseket mindig le lehet győzni, de a földi jók egymagokra a lelki szükségét soha sem pótolják ki. Ezért mondja Jézus is: „Keressétek először Istennek országát és az ő igazságát és ezek mind megadatnak nektek.“ Máté 6, 33. Szóval, mint egyebekben, legyen az imád-

ságban is Jézus a mi példányképünk, ki szenvedései között is ezeket mondá: „Atyám, ha lehetséges, muljék el tőlem e pohár, mindazáltal ne ugy legyen, amint én akarom, hanem amint te.“ Máté 26, 39.

71. §. Az igehirdetés.

Az igehirdetés vagy az evangelium prédikálása az egyházban az az intézmény, melynek célja örökre fenn tartani Jézus korszakot alkotó tanait, nagy és dicső eszméit, küzdelemteljes, de nemes és példányszerű élettörténetét s ezek által előmozdítani az emberiség felvilágosodását, felébreszteni bennök az erkölcsös élet iránti vágyat s meggyőzni őket arról, hogy egyedül a Jézus követésében lelhetik fel üdvöket és boldogságukat.

Ennélfogva az igehirdetésnek fontos szerepe van az egyházban; a nyilvános isteni tiszteletnek ez a központja s felette áll minden ceremóniának, mert amint írva van: „A hit a hallásból vagyon, a hallás pedig az Isten igéje által.“ Róm. 10, 17. és ismét: „Boldogok, akik hallgatják az Istennek beszédét és megtartják azt.“ Luk. 11, 28

Amint neve is mutatja, az igehirdetésnek evangeliumszerűnek kell lenni, ami azt teszi, hogy az igehirdető tartsa szüntelen szemei előtt a szent írást s ebben különösen Jézus evangeliumát; szükség e mellett tekintettel lenni az ünnepekre, mint karácsony, husvét, pünköst, nagypéntek, áldozócsütörtök, ujév, melyek által a keresztény egyház részint a Jézus, részint a saját maga történetének emléket emelt.

Hogy mily nagyfontosságú az igehirdetés, nyilván van magának a keresztény egyháznak történetéből. Jézus beszédei által hatott. Péter apostol pünkösti beszédével alakította meg az első keresztény gyülekezetet, valamint a többi apostolok is az Isten igéjét hirdetve terjesztették el a keresztény vallást. A reformáció az igehirdetés műve, s ma is nem az üres ceremó-

niákkal, hanem az Isten igéjének megható erejével lehet megnyerni a sziveket.

Kérdésbe jöhet itt az, hogy ha az igehirdetőnek az evangéliumhoz kell magát tartania, nem vész-e el egyéni szabadsága? Semmi esetre, mert akiket Jézus megszabadított, azokat nem a betű, hanem a szellem kötelezi; ezt a szellemet pedig mindenkinek magának kell megkeresni, amint az apostol is mondja: „Mindent megpróbáljatok és ami jó, azt megtartsátok.” 1. Thes. 5, 21. Következésképp az evangéliumhirdetés nemcsak, hogy meg nem foszt senkit egyéni szabadságától, ellenkezésképp, azt biztosítja mindenkinek.

Ami végre az ünnepekhez való alkalmazkodást illeti, ez abból áll, hogy a prédikátor magának mindig az ünnepek céljának megfelelő tárgyat választ, mi célból tudni kell az ünnepek eredetét és azoknak jelentését.

Az ünnepeket az egyház nem egyszerre, hanem rendre állította fel. Időrendben első ezek közt a husvét, azután a püsköst s végre a karácson, melynek megünneplése csak a 4-dik században jött szokásba. A husvét már a zsidóknál meg volt, mint páska-ünnep, az egyiptomból való kiszabadulás emlékére, a keresztények aztán ahoz a Jézus feltámadásának emlékéhez kötötték. Esik a tavaszi éj-napegyenlőség után következő holdtöltésre jövő vasárnap.*)

*) *Jegyzés.* Akiket érdekel, ide igtatom a Gausz-féle képletet, melynek alapján a husvét napját bármely esztendőben meg lehet határozni.

1-ször. Oszd el azon évszámot, melyben a husvétot meg akarod határozni 19-cel s a maradékot nevezd el *a*-nak.

2-szor. Oszd el ugyancsak azon évszámot 4-gyel s a maradékot nevezd el *b*-nek.

3-szor. Oszd el ugyancsak azon évszámot 7-tel s a maradékot nevezd el *c*-nek.

4-szer. A maradékot, melyet *a*-nak nevezted el, szorozd meg 19-cel.

5-ször. Az eredményhez adj hozzá 25-at.

6-szor. Ezt az összeget oszd el 50-cal s a maradékot nevezd el *d*-nek.

7-szer. Állítsd össze most ezt a képletet:

$$\frac{2b+4a+6d+4}{7}$$
 és a maradékot nevezd el *e*-nek; ekkor lesz

8-szor. $22+d+e$ az a szám, mely a husvét napját megmutatja március 1-sőtől kezdve a számítást.

A pünköst hasonlóképpen meg volt már a zsidóknál, mint a törvény kiadásának ünnepe; a keresztények aztán ehhez a szent lélek kitöltését kötötték, minthogy ekkor buzdul-
tak fel a tanítványok Jézus ügye mellett s lelkesedésöknek gyümölcse az egyház megalapítása lett. Esik husvétől 50 napra.

A karácsonnt később, csak Kr. u. 360-ban kezdték meg-
ünnepelni a Jézus születése emlékére, ekkor hozták be t. i. a
gyermekes keresztelését is. Ez ünnep felállításával egyéb-
aránt kiakarták szorítani a keresztények a pogány szaturná-
liákat s azért is tették azt december 25-re, amikor a pogány
szaturnáliák, vagyis a nap ünnepe esett.

A husvétot megelőző péntek, melyet nagypénteknek ne-
veznek, a Jézus halálának, a pünköstöt megelőző második csü-
törtök, melyet áldozó csütörtöknek neveznek, a Jézus meny-
bemenetelének emlékünnepe. Az elsőnek megünneplése azon
kegyeletnél fogva jött szokásba, amellyel az emberek elhunyt
jeleseik iránt viseltetnek; a másodiknak megünneplését szük-
séggé tette az a mondakör, mellyel az egyház lassanként
Jézust körülövezte. Ugyanezzel egyébaránt még számos ünnep
keletkezett az egyházban, de amelyek a reformációval nagy
részben megszűntek s ma csak a kereszténység egy része üli
meg.

Az ünnepek közt találjuk még az új évet is. Ezt az első
keresztények szintén nem ünnepelték, annyival inkább, mert
akkor a pogányok Jánus istennek szenteltek ünnepet; később
aztán mint Jézus nevenapját ünnepelték meg, ma inkább
polgári ünnep.

Az elősorolt ünnepek közül a karácsonnt, husvétot és
pünköstöt részint két, részint három nap ünneplik meg. Ré-

Vedd például az 1875-ik évet:

1-szor. $1875 : 19 = 98$, maradék $11 = a$,

2-szor. $1875 : 4 = 468$, maradék $1 = b$,

3-szor. $1875 : 7 = 267$, maradék $4 = c$,

4-szer. $11 \times 19 = 209$

5-szor. $209 + 23 = 232$

6-szor. $232 : 30 = 7$ maradék $22 = d$,

7-szer. $2 + 44 + 132 + 4 = 26$ maradék $0 = e$,

7

8-szor. $22 + 22 + 0 = 44$, tehát 1875-ban március 1-től szá-
mítva esik április 13-ra a husvét.

gebben még több napon is ünnepelték ezeket, nevezetesen a husvét utáni egész hét ünnep volt; karácsony körül négy nap ünnepelték meg.

A hét valamelyik napjának ünnepnappá való szentelése csaknem általános szokás minden valamennyire művelt népnél. Így a régi görögöknél a hétfő, a perzsáknál a kedd; az asszi-riáknál a szerda; az egyiptomiaknál a csütörtök; a törököknél a péntek; a zsidóknál a szombat ünnepnap; a keresztények a hét napjai közül a vasárnapot ünneplik meg.

72. §. A keresztelés.

A keresztelés a kisdedeknek a keresztény egyházba való külső beavattatása. Történik úgy, hogy a pap, ki-nek tisztében áll a keresztelést végrehajtani, a kisded fejére tiszta vizet önt, mialatt ezeket mondja: „Én keresztellek tégedet N. az Atyának és a fiunak és a szent léleknek nevében,” Máté 28, 19., mi nem egyebet jelent, mint azt, hogy aki megkeresztelkedik, köteles aszerint a tudomány szerint élni, mely az Atyának akaratából a fiu által kihirdettetett és a szent lélek ereje által elterjesztetett; más szókkal köteles a keresztény hitben megmaradni és annak megfelelő erkölcsös, nemes és tiszta életet folytatni, amint azt a tiszta víz is jelképezi.

Minthogy azonban a kisdedeknek, mint még értelem nélküli lényeknek elkötelezéséről tulajdonképpen szó se lehet: szokásban van, hogy legyenek keresztszülők, akik a szülőkkel együtt örökdenek a kisdedek erkölcsi nevelkedése felett s őket minél korábban megismertessék a keresztény vallás boldogító elveivel.

A vízzel való keresztelés tehát egymagára még senkit se tesz az Isten országa tagjává, valamint a keresztetlenség sem foszt meg attól senkit, mert ide hit és jó cselekedet kívántatik, amelyekre a kisded még nem alkalmas. Ezért van, hogy később, midőn a kisdedek már felseerdültek, az egyház őket tanítás által a hitben meg-

erősíti, vagy konfirmálja, ami ennél fogva a keresztelésnek mintegy kiegészítése. A konfirmáció által tétetnek aztán az ifjak az egyház önálló tagjaivá s midőn ezzel egyfelől számokra a kereszteny jogok biztosíttatnak, másfelől ők is minden cselekedeteikre nézve magokra vállalják az erkölcsi felelősséget.

A keresztelés egyébaránt egyike a legrégebb szertartásoknak s már Jézus előtt gyakorlatban volt. Tudjuk, hogy Keresztelő János is megkeresztelte azokat, akik követőivé lettek s maga Jézus is megkereszteltette magát általa. Azonban a keresztelés módja idő folytán nagy változásokon ment át. Így például kezdetben a keresztelés háromszori vizbemerítéssel történt meg, mi végre később a templomokba is nagy medencéket tartottak, hogy azokba a megkeresztelendő kisdedeket egészen bemeríthessék. A keresztelésnek az a módja, amely most gyakorlatban van, t. i. hogy a vizet a keresztelendő fejére öntik, csak a 8-ik évszázad óta van szokásban és lehet védelmezni egyfelől az illem, másfelől az egészség szempontjából. Különben is a viz itt csak jelkép lévén, a mennyiség semmit se határoz.

Továbbá kezdetben csak nagy embereket kereszteltek meg, akik hitökről már vallást tudtak tenni. Ezt különben a dolog természete is így hozta magával, minthogy kezdetben a keresztenyek a zsidókból és pogányokból lettek s a keresztelés által léptek be a kereszteny egyházba. Ma azonban a kereszteny szülők gyermekei is keresztenyek s a keresztelés tulajdonképpen nem elkülönítés más vallásoktól, csak külső beavatás a kereszteny egyházba s így méltán meg lehet keresztelni a kisdedeket is, mint kereszteny szülőknek kereszteny gyermekeit, amit Pál apostol így fejez ki: „Ha a törzsök szent, az ágak is szentek.“ Sőt a gyermekek keresztelése által még alkalom nyílik arra, hogy a szülők és keresztszülők kötelességeikre emlékeztessenek s elevenebben érezzék a felelősséget, amellyel gyermekeikért az egyháznak, az Istennek és a társadalomnak tartoznak.

A mi a keresztelési formulát illeti, e tekintetben szintén nem ragaszkodtak a keresztenyek mindig oly szorosán Máté evang. 28-ik részének 19-ik verséhez, mely az újabb bírálatok szerint nem is származott egyenesen a Jézus szájából, hanem kereszteltek csak a Jézus nevébe, vagy helyesebben a Jézus

nevére is, amiből nyilván van, hogy a keresztelési formulával a szentháromság tanát támogatni nem lehet.

Végül voltak s ma is vannak, akik a keresztelésben a viznek bünmosó erőt tulajdonítanak s úgy tekintik azt, mint az ujjászületés fürdőjét. Amire nézve jegyezzük meg, hogy a kisdedek lelke még ártatlan s azoknak nincs is szükségük arra, hogy büneiket a keresztviz elmossa, de nem is tanítja azt sehol az evangelium. Az idvességnek nem a keresztség, hanem inkább a hit lehet eszköze, amire mutat az evangelium is eme tételben: „Aki hiszen és megkeresztelkedik, idvezül, aki pedig nem hiszen, elkárhozik.“ Márk. 16, 16. Hogy keresztség nélkül is lehet idvezülni, bizonyos magának Jézusnak a gyermekekhez intézett eme szavaiból: „Ilyenek-é az Istennek országa“, Márk 10, 14., akik abban az időben még nem voltak megkeresztelve.

Innen sokan a keresztelést szükségtelennek is állítják, vagy legalább a gyermekek keresztelését nem helyeslik. Ezt azal indokolják, hogy a keresztség kötelezettséget foglal magában s a gyermeket akarátja ellenére semmire se lehet kötelezni. De ha ez az elv állana, úgy azt is lehetne mondani, hogy a gyermeket a tanulásra se lehet kötelezni és kényszeríteni.

Azok, akik a keresztségnek bünmosó erőt tulajdonítanak, veszélyesnek tartják, ha valaki kereszteleetlenül hal el s ezért megengedik, hogy szükség esetében ne csak a pap, hanem más is megkeresztelje a gyermeket; ami magában véve nem baj, annyival kevésbbé bün; de ha meggondoljuk, hogy a kereszteléssel intés és tanítás is van összekötve, hogy az bizonyos ünnepélyességet kíván, helyesebbnek kell tartanunk a papok keresztelését; sőt miután nem a keresztség kimaradása, hanem megvetése az, ami tulajdonképpen hibául tudható fel Jézus követőinek, mint igehirdetést, határozottan papi teendőnek kell elismernünk.

A konfirmáció, mint a keresztségnek, ugyszólván, kiegészítése, hasonlóképpen ünnepélyességgel szokott végrehajtani. Fődolog ebben a tanítás, miért azt igen korán nem helyes végrehajtani. Ekkor bocsáttatnak először urvacsorához a keresztény növendékek.

73. §. Az urvacsora.

Az urvacsora, más néven urasztal, kenyérnek megtörése, hálaadásnak pohara, szeretet-vendégség, a maga

valódi jelentőségében felfogva, a legszentebb vallásos szertartás. Alapszik magának az Ur Jézusnak rendelkezésén, ki Máté, Márk és Lukács evangelisták és Pál apostol előadása szerint azon éjszakán, melyen elárultaték, a páscha vendégség bevégeződése után vette a kenyeret és hálákat adván, megtörte azt és tanítványainak adta, ezt mondván: „Vegyétek, egyétek, ez az én testem, mely ti érettetek megtöretik, ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.“ Hasonlatosképpen a pohárt is vette, minekutána vacsorált volna s a tanítványoknak rendre adván, így szólott: „Igyatok ebből mindnyájan, ez az én vérem, mely ti érettetek kiontatik. Ezt cselekedjétek valamenynyszer isszátok az én emlékezetemre.“ (Máté. 26, 26—29. Márk. 14, 22—25. Luk. 22, 19. és 20. 1. Kor. 11, 23—26.)

Az uri szent vacsora által tehát Jézus célja volt halálának emlékezetét követői előtt megörökíteni s így eme szavak: „ez az én testem, ez az én vérem“ semmi esetre sem jelenthetnek egyebet, minthogy a megtöretett kenyér az ő megtöretett testét, a kitöltött bor az ő kiontatott vérét ábrázolja vagy jelzi.

Az Ur Jézus halálát azért kívánta emlékezetbe tartatni, mert az igazság melletti küzdelemre semmi sem ad annyi erőt, mint a mások példája; emellett tudta, hogy akik haláláról megemlékeznek és azt tiszteletben tartják, tanait is elfogadják, tehát általa a ker. vallás állandósítva lesz; végre felebaráti szeretetre kívánta buzdítani az embereket, minthogy az ő halála is a szeretetnek, még pedig az önfeláldozó szeretetnek volt nyilatkozata.

Ily nagy és nemes célokat kötött az Ur Jézus halálához, melynek emlékezetére az egyházban ma is kiszolgáltatik az uri szent vacsora, még pedig, ha hivesek akarunk lenni az ő rendelkezéséhez, nekünk is kenyeret és bort kell adnunk, illetőleg vennünk az uri szent vacsorában. Vennünk kell pedig ezeket a szent jegyeket illő komolysággal, a szent célnak megfelelő érzelmekkel, vagy

amint az apostol mondja, a magunk megpróbálásával, ami abból áll, hogy vizsgáljuk meg magunkat, ha vajjon rendben van-e lelkünk állapota? békében vagyunk-e magunkkal, embertársainkkal és Istenünkkel, mert enélkül hiában való az ur-asztalához való járulásunk.

Ebből már önként következik az is, hogy az urvacsorával nem élhet minden ember. Nem élhetnek azok, akik célját nem értik, mint az örültek és részegek, valamint a kis gyermekek is addig, míg a konfirmáció által annak ismeretére nem jutnak. A nagy bűnösöket eltiltani nem helyes és nem is kell, mert ez reájok nézve a megjavulásnak eszköze lehet, de kényszeríteni senkit se lehet arra, hogy urvacsorát vegyen, mert az olyan cselekedetnek, ami kényszerítésből jó, nincs semmi erkölcsi becsé és fogantatja.

Ami végre azt a kérdést illeti, hogy hol és hányszor vegyünk urvacsorát, e tekintetben a közszokás és gyakorlat lehet irányadónk. Kétségen kívül az urvacsorával való élésnek legalkalmasabb helye a templom. Ide hív a buzgóság, itt adhatunk kifejezést annak az érzésnek, hogy mi egymást atyafiaknak, testvéreknek tekintjük. De azért szabad és lehet azzal egyebütt is élni, nevezetesen magánházaknál, családi körben. Különösen a betegek és gyengélkedők erre is vannak kényszerítve. A hányszor élésre nézve kiki alkalmazkodják saját hitfelei szokásaihoz. A fődolog az, hogy valahányszor teheti, ne vonja ki magát senki e szentvendégségből és bár mennyiszor vesz is abban részt, ne mulassza el magát megpróbálni, hogy legyen az urvacsora ránézve mindannyiszor egy lépcső, melyen a maga tökéletességéhez s e tökéletesség példányképéhez, az Ur Jézushoz közelebb juthat.

Urvacsora, így nevezik ezt a szertartást azért, mert Jézus, kit közönségesen Urnak neveznek, vacsora alkalmával szerezte. Innen az első keresztények egy ideig vacsora után is éltek vele, de mivel ilyenkor később számos visszaélés és

botránkozás történt, az urvacsorával való élést reggelre tették. Más nevei, mint kenyérnek megtörése, hálaadásnak pohara stb. szintén vagy az urvacsora célját vagy annak kiszolgáltatása módját fejezik ki. Legszebb neve tán a szeretet vendégsége, főleg, ha azt is csinálnak belőle a keresztények.

„Ez az én testem“, „ez az én vérem“ e szavaknak a keresztények nem egy értelmet tulajdonítanak, vannak, akik azt betűszerinti értelemben veszik s azt állítják, hogy az urvacsorai kenyérben és borban a Jézus teste és vére valósággal jelen van, sőt még ezek is különböznek egymástól, mert egy részök azt mondja, hogy az urvacsorai kenyér és bor a pap megáldása következtében változik át a Krisztus testévé és vérévé, amit „transzsubstanciációnak“ neveznek; ezek a róm. katolikusok. Más részök ellenben azon elvből indulva ki, hogy a Krisztus Isten volt, tehát ő mindenütt jelenvalósággal bír, azt mondják, hogy Krisztusnak szükségképpen jelen kell lenni az urvacsorában is, amint ezek kifejezik magokat, vagy alatta, vagy felette, vagy benne; ezt nevezik „consubstantiáció“-nak. E nézetben vannak a lutheránusok. Ellenben vannak, akik e szavakat nem veszik betűszerinti értelemben s azt állítják, hogy a kenyérben és borban a hitek szellemileg veszik Jézust. Ezek a reformátusok. Az unitáriusok a kenyeret és bort jelképnek tekintik.

Az első keresztények a tekintetben is ragaszkodtak Jézushoz, hogy az urvacsoránál kenyeret és bort adtak, később azonban, a 12-ik évszáz körül a bort kezdték megvonni a hivectől; amiből sok viszály támadt az egyházban, míg a reformáció ismét visszaszerezte a kehelyt, melyet a katolikusoktól most is megvonnak. Ezeknek az urvacsorát, amint mondani szokták, egy szin alatt szolgáltatják ki, még pedig ostyában, amit ők azzal igazolnak, hogy miután az urvacsora a Krisztus testévé és vérévé átváltozik, szükségtelen azt két szin alatt venni, mert ahol test van, ott vérnek is lenni kell. A lutheránusok hasonlóképpen ostyát vesznek kenyér helyett, de a bort is kiadják. A reformátusok és az unitáriusok kenyeret és bort adnak az urvacsoránál. Önként értetődik, hogy imádság által mindenik egyház megszenteli az urvacsorát, de ennek a megszentelésnek nem az urvacsorára, hanem az azzal élőkre kell befolyást gyakorolnia; szükség nevezetesen, hogy ezeket a komoly s az urvacsora felvételéhez méltó hangulatba hozza; bennök bűneik megbánását eszközölje s őket megjavulásra indítsa. Így lesz az urvacsora az, aminek lennie kell, valódi áldozat; így a Jézus haláláról való megemléke-

zésnek meg lesz a maga erkölcsi haszna, hogy mi is meghaljunk a bűnnek, s éljünk az erénynek és igazságnak, mint mennyei polgárok, mint Isten országának tagjai.

HARMADIK FEJEZET.

AZ EGYHÁZ DIADALÁRÓL VAGY A JÖVŐ ÉLETRŐL.

74. §. Az örökélet hite.

Akinek rendeltetése a tökéletesség s erre magában erőket és tehetségeket is érez, az nem nyughatik meg azon a gondolaton, hogy a halállal minden munkásság megszűnik s lénye teljesen megsemmisül. Innen az emberben az örökélet iránti hit, melyet Jézus maga is támogat, midőn így szól: „Én élek, ti is élni fogtok.“ Ján. 14, 19. „Én vagyok a feltámadás és az élet, aki hisz én bennem, ha meghal is él.“ Ján. 11, 25. És ismét: „Az én atyámnak házában sok lakóhely van. Elmegyek, hogy helyet készítsek nektek.“ Ján. 14, 2.

Az örökélet hite csaknem egykoru az emberiséggel. Minden nép jobbjai foglalkoztak vele s bebizonyítására erősséget kerestek:

1-ször a *lélek anyagtalanságában*, mely szerint lelkünk nem áll részekből, tehát nem is oszolhatik részekre; már pedig csak az semmisül meg, ami feloszlik, mint a test, melyről írva van: „A föld porrá lesz, mint az előtt volt.“ Préd. 12, 9. Tulajdonképpen a test is csak átváltozik; mi módon lehetne tehát egyedül a lélek megsemmisülésre kárhóztatva?

2-szor *Isten jóságában és igazságában*, mely szerint ő maga oltotta szivünkbe az örökélet iránti reményt, azt valósítatlan nem hagyhatja; mert még a földi atya is csak olyan vágyat ébreszt gyermeke keblében, aminek teljesülését hiszi s annak teljesülésére ő maga segédkezet kíván nyújtani. De örökélet nélkül csorbát szenvedne az isteni tökéletesség is, mely azt kívánja, hogy minden dolog elérje a maga célját s

megfeleljen rendeltetésének. Ugy, de az ember nagy feladatának e földön csak egy részét oldhatja meg; tehetségei nagy részben kifejtetlen maradnak; tehát lenni kell még egy jövő életnek, melyben a tökéletesség útján tovább haladhassunk.

3-szor az *erkölcsi törvényben*, mely szerint a jónak jutalmat, a rossznak büntetést kell nyernie; de e földön egyik sem történik meg kivétel nélkül; lenni kell tehát egy más életnek, hol az erkölcsi törvény követelményeinek elég lesz téve stb.

Legerősebb bizonyítéka azonban az örökélet hitének maga Jézus, az ő története, feltámadása és szellemének megdicsőülése, melyek nyilván mutatják, hogy az ember élete nem végződik a sírnál, hogy szelleme túléli a tovatűnő századokat. Méltán elmondhatjuk azért mi is róla az apostollal: „Krisztus eltörölte a halált és világosságra hozta az életet és a halhatatlanságot az evangélium által.“ 2. Tim. 1, 10.

75. §. A halál az örökélet világánál.

A halál, melyet az élők közül senki el nem kerülhet, mert írva van: „Elvégeztetett dolog, hogy az emberek egyszer meghaljanak,“ Zsid. 9, 27. az örökélet világánál elveszti rémes voltát s úgy tűnik fel, mint egy természetes átváltozás, melyben a test és lélek közötti összeköttetés felbomlik s mindkettő a maga rendeltetésének megfelelő új életet kezd, vagy amint közönségesen mondani szokták, feltámad. „Bizony, bizony, mondom néktek, hogy aki az én beszédemet hallja és hiszen annak, aki engem elbocsátott, örökélete van és nem megy a kárhozatra, hanem általment a halálból az életre.“ Ján. 5, 24.

Minthogy mi lelket test nélkül csak az Istennek tulajdonítunk, következik, hogy lelkünk a halál után is egy bizonyos testtel kell hogy bírjon, de hogy ez a test nem a mi mostani testünk lesz, nyilván van a szent írásból, hol Pál apostol eze-
ket mondja: „Elvettetik romlandóságban, feltámasztatik romolhatatlanságban. Elvettetik gyalázatosságban, feltámasztatik dicsőségben, elvettetik erőtlenségben, feltámasztatik erő-

ben. Elvettetik érzéki test, feltámasztatik lelki test.“ I. Kor. 15, 42—44.

76. §. Az ítélet.

Az örökélet hitével szoros összeköttetésben áll az a gondolat, hogy a halál után lenni kell még egy ítéletnek, melyben az emberek cselekedetei megvizsgálatván, jutalmat vagy büntetést vesznek aszerint, amint jók, avagy rosszak voltak. Ide vonatkoznak Pál apostolnak eme szavai: „Mindnyájunknak meg kell jelennünk Krisztus ítélő széke előtt, hogy kiki megjutalmaztassék aszerint, amiket e testben cselekedett, vagy jót, vagy gonoszt.“ 2. Kor. 5, 10.

E szerint az utolsó ítélet Krisztusnak tulajdoníttatik. Ezenkívül még a szent írásnak számos helye van, melyekben a Krisztus úgy van feltüntetve, mint ítélő bíró. Innen már mindjárt halála után kifejlett követői között az a hiedelem, hogy nemsokára angyaloktól körülvéetve ismét vissza fog jönni a földre, hogy itt az igazakból magának egy mennyei Jeruzsálemet alapítson, mely ezer évig fog fennállani az ő kormánya alatt. Ezt nevezik chiliasmusnak.

Minő hatalma van Krisztusnak a tőlünk elvált lelkeken, azt mi nem tudhatjuk; de azt látjuk, hogy az ő visszajövele, első követői óhajta szerint, be nem teljesült s így a chiliasmus alatt egyebet nem érthetünk, mint a jobb idők reményét, midőn a keresztény vallás győzedelmeskedni fog minden akadályon, midőn a Krisztus szelleme meghódítja a sziveket s az Isten országa teljes diadalt nyer már itt e földön. Ezt a boldog kort festi látnoki lelkével János apostol is a „Jelenések“ című könyvében, hol a többek között ezeket írja: „Láték új eget és új földet, mert az első ég és az első föld elmúlt vala. És látám a szent várost, az új Jeruzsálemet, mely az Istentől szálla alá a mennyből és elkészítve, mintegy férje számára felékesített menyasszony.“ Jel. 21, 1. és 2.

77. §. Az ítéletet követő jutalom és büntetés.

Az ember a következő nap történetét sem tudhatja: mi módon tudhatná azt, hogy miből fog állani az a ju-

talom és az a büntetés, melyek az élet után reá vára-
koznak? Egy dolog felől azonban bizoonyosok lehetünk,
hogy egyiknek ugy, mint a másiknak igazságosnak kell
lenni: mert azokat az igazságos Isten kezéből vesszük
el, ki előtt nincsen személyválogatás. Róm. 2, 11.

A szent irásban találunk ugyan helyeket, amelyek az
ítéletet követő jutalmak és büntetések leírására vonatkoznak.
Amazokat a boldogság, ezeket a kárhozat neve alatt lehet
összefoglalni és mindenikről az van mondva, hogy azok
örökkétartók lesznek. Amire nézve jegyezzük meg, hogy
valamint a jutalom, ugy a büntetés örökkétartósága is csak
viszonylagos lehet, amennyiben a jók és gonoszok állapota
közötti különbség örökre megmarad és nem *általános*, azaz
nem olyan, hogy azt elveszteni vagy attól menekülni ne
lehetne.

Ugyanis, ha lelkünk a földi élet után egy új pályatérre
lép, annak ott is szükségképp fejlődnie és tökélyesülnie kell,
ennélfogva nem lehet feltenni, hogy az a lélek, mely itt földi
hüvelyétől megválva, amott jutalmat vagy büntetést vesz; ezt
a jutalmat és büntetést változalanul élvezze és szenvedje még
akkor is, ha ő maga lényeges változáson ment át, például meg-
javult, vagy még rosszabbá lett.

Mindezek egyébaránt kívül esnek vizsgálódásunk körén.
A jövő élet titkai örökre elrejtve maradnak szemeink elől.
Elég nekünk azt tudni, s erről meggyőződést szerezhetünk
magunknak, hogy a jók és nemesek sirját hálakönnyek ön-
tözik s emléküket még a késő nemzedékek is tiszteletben tart-
ják; ellenben a gonoszokat átok kíséri még sirjokba is. Ez a
tudat mindnyájunkat arra inthet, hogy a jelenben ne felejt-
kezzünk meg a jövőről se. Élünk ugy, hogy halálunkkal az
igazak közé számíttassunk s mint az apostol mondja: „elérjük
hitünk célját, a lélek idvességét.“ 1. Pét. 1, 9.

78. §. Visszapillantás a negyedik részre.

Megismervén a keresztény egyházat, mint a leg-
szentebb célu intézményt, mely nemcsak földi, hanem
mennyei érdekeinket is felöleli s ez élet gyakran vi-
szontagságos küzdelmei között biztos révpártot mutat,

hol lelkünk megpihenhet: kötelességünk azt megbecsülni, szolgálatában hűveknek lenni, érdekeit tehetségünk szerint előmozdítani s minden erőnkől igyekezni azon, hogy terjedést vegyen a földön; mert azzal a jó, szép és nemes terjed és gyarapodik.

Láttuk, hogy az egyházaknak is, mint minden más társulatnak, megvannak a maguk szokásai és szertartásai, amelyeket tagjainak tiszteletben kell tartani. Azonban ne gondoljuk, hogy ezek a szokások és szertartások annak legerősebb támaszai és biztosítékai; mert ezek koronként változtak és változni fognak ezután is. Ami az egyházat biztosítja, az a szent lélek, melynek megalapulását is köszöni. Amíg ez nem szűnik meg működni, amíg tagjait ez isteni erő lelkesíti, addig külsőleg bár változásokon mehet át az egyház, lényegében nem fog megváltozni. Ellenben, ha a szent lélek abból elkötözik, azaz tagjait többé nem lelkesíti semmi magasabb, menyeneibb cél és érdek, akkor a szertartások semmivel sem fognak többet érni, mint a koporsón a diszítések, mint a halotton az ékes szemfedő.

Végül, ha tapasztaljuk, hogy a világ gyakran ellentétbe helyezkedik az egyházzal; ha tapasztaljuk, hogy mint Jézusnak, annak ügyeért, nekünk is gunyt, üldözést, tán halált kell szenvedni: ne essünk kétségbe, hanem tekintsünk bizalommal a jövő elébe, mely az igazságnak előbb vagy utóbb meghozza a maga diadalát, megadja az Isten országáért, azaz a szép, jó és nemes eszmékért halálig küzdők méltó jutalmát itt, vagy az örökéletben.